

Märt Pöder
sündinud 11.09.1979
elukohaga Jakobi 13-2, Tartu 51006
kontaktitav gafgaf@infoaed.ee

VALIMISKOMISJONI 18.06.2024 OTSUSE nr 10 VAIDLUSTAMINE

Taotlused

1. Tühistada Vabariigi Valimiskomisjoni 18.06.2024 otsus nr 10.
2. Palun arvestada e-hääle kokkulugemisel minu kui valija “viimasena antud häält”, mis jäeti 9.06 toimunud protseduuride käigus seaduse nõudeid eirava arvutiprogrammi kasutamise tõttu lugemata.
3. Alternatiivselt punktis 2 toodule lugeda seadusevastaseks valimiste korraldaja toiming, millega jäeti minu antud e-hääle arvestamata.

Faktilised asjaolud

Andsin nõuetekohase digiallkirjastatud e-hääle 3.06.2024 11:04:25 (VVK-le edastatud kaebuse lisa 3). Edastasin häält mitte sisaldava, st hääle asemel valimiskaebust sisaldava digiallkirjastatud konteineri 8.06.2024 18:46:52 (VVK-le edastatud kaebuse lisa 2).

9.06.2024 toimus e-hääle lugemine. Enne krüptogrammide korrektsuse kontrollimist orienteeruvalt kell 19:39 oli valimiskastis 153 848 kvalifitseerimiseks sobivat “häält”. Pärast kontrolli, orienteeruvalt kell 19:42, oli hääli jäänud 153 847. Üks e-hääle eemaldati seega lugemiselt.

Mulle teadaolevalt oli eemaldatud hääleks minu 8.06.2024 18:46:52 antud e-hääle. Valimiste korraldajal on olemas e-hääle isikustatud logid ning VVK on minu kaebuse sisuliselt läbi vaadanud, millest võib järeldada, et lugemata jäänud hääl oli minu e-hääle.

Valimiste korraldaja jättis minu 8.06 antud e-hääle lugemata ning jättis arvestamata ka minu 3.06 antud nõuetekohase e-hääle. Lõpptulemusena tekkis olukord, kus ma ei ole ametlike andmete kohaselt 2024. aasta Euroopa Parlamendi valimistel üldse valijana osalenud, kuigi tegelikkuses olin ma edastanud serverile mitu e-hääle.

Leian, et valimiste korraldajal puudus õigus minu e-hääle lugemiselt eemaldada.

Menetluse käik

Esitasin 12.06.2024 kaebuse, kus palusin arvestada minu viimasena antud e-

häält. VVK tegi 18.06.2024 otsuse nr 10, millega jättis kaebuse rahuldamata.

Kaebuse põhjendused

Siinse kaebuse lahendamisel on olulised eelkõige kolm küsimust: (1) mis on EPVS §48¹¹ lg1 mõistes „valija viimasena antud hää“, (2) kui valija viimasena antud hää ei vasta nõuetele, siis kas see tuleks lugeda kehtetuks või jätta hää lugesemata ning (3) millises etapis on võimalik e-hääle kehtivust tuvastada. VVK on lisaks väitnud, et mul ei ole kaebeõigust, kuid on sellest hoolimata kaebuse siiski sisuliselt läbi vaadanud ning jätnud selle rahuldamata, mitte läbi vaatamata. Selguse huvides käsitlen esialgu VVK väiteid kaebeõiguse puudumise kohta ning seejärel sisulisi küsimusi.

Kaebeõiguse olemasolu. VVK on vaidlustatud otsuses väitnud järgmist:

„Vabariigi Valimiskomisjon on seisukohal, et kaebaja ei saa väita, et tegemist oli tema antud häälega. EPVS § 2 lõike 2 järgi on hääletamine salajane. Ühelgi valijal ei ole võimalik oma ütlustega tõendada, et tegemist oli tema häälega. Sajasuse põhimõttest lähtuvalt ei ole võimalik seda ka muudel viisidel tõendada. Sellisel kujul võis elektroonilise hääle anda ja edastada ka mõni teine valija ja kaebaja võib soovida, et loetakse kehtivaks kellegi teise hää. Kaebajal ei ole kaebeõigust.“

Kuna VVK on kaebuse siiski sisuliselt läbi vaadanud, siis võib järeldada, et lugemata jäänud hää siiski kuulus mulle. Ühtlasi on seadusega vastuolus VVK väide, et salajasuse põhimõttest lähtuvalt ei ole võimalik kuidagi tõendada seda, kellele mõni hää kuulus. Valimiste korraldajal on olemas anonüümimata valimiskast, mis võimaldab tuvastada konkreetseid isikuid ja nende poolt häältekogujale edastatud häälekonteinereid. Anonüümimata logid hävitab riigi valimisteenistus koos elektrooniliste hääle, elektroonilise hääletamise süsteemis sisalduvate valijate isikuandmete ning elektrooniliste hääle avamise võtmega alles EPVS § 77¹ lg2 sätestatud tähtajal.

EPVS § 77¹ lg2 sätestab, et Riigi valimisteenistus säilitab andmeid ühe kuu jooksul valimispäevast arvates. Pärast nimetatud tähtaja möödumist, kuid mitte enne, kui EPVS §-s 69 sätestatud esitatud kaebuste kohta on tehtud lõplikud otsused. Seaduses on seega otsesõnu toodud, et anonüümimata logisid ja isikustatud elektroonilisi hääli hoitakse alles kuni kaebuste kohta lõplike otsuste tegemiseni, st nende säilitamise eesmärk on võimaldada isikute kaebuste lahendamist. Kui VVK väidab, et kaebaja kaebuse seisukohalt olulisi asjaolusid ei ole võimalik tuvastada, siis tekib küsimus, millisel põhjusel säilitatakse selliseid andmeid kuni kaebuste lahendamiseni. On ilmne, et VVK vastuväide on põhjendamatu ja seadusega vastuolus.

Kõnealune e-hääle oli minu antud ning VVK-l on võimalik seda tuvastada. Kuna tegu oli ainsa sellisel viisil enne EPVS §59¹ häätelugesemisele saatmist eemaldatud konteineriga, siis piisab tõendamaks, et tegu on minu häälega RVT edastatud ja RVT juhi Arne Koitmäe allkirjaga kinnitusest, et e-hääletuse server võttis mult vastu häälekonteineri, aga minu e-hääletuse staatus sisaldab e-

hääletuse märke lisamist, kuid seejärel e-hääletuse märke kustutamist ning lõppstaatust E-hääletamissedeleid antud: 0 (lisa 2).

Eeltoodud asjaolu oli VVK-le ilmselt teada ning vaadates kaebuse sisuliselt läbi on VVK ka kaudselt tunnistanud, et lugemata jäänud e-häääl oli minu oma. Vastasel korral oleks kaebus jäänud kaebeõiguse puudumise tõttu läbi vaatamata.

Viimasena antud häääl. Seaduses ei ole otsesõnu defineeritud, mis on e-häääl, kuid VVK otsusega nr 92 „Hääletamissedeli ja elektroonilise hääle vormi kehtestamine“ (**otsus nr 92**) on sätestatud e-hääle vorm. Kuigi valimiste seisukohalt niivõrd oluline mõiste peaks PS §3 kohaselt olema defineeritud seaduse tasemel, siis saab siinse kaebuse lahendamisel lähtuda otsuses nr 92 toodust.

Otsuse nr 92 punkt 3.1 sätestab, et valijarakenduses elektrooniliselt allkirjastatud elektrooniline häääl on digitaalselt allkirjastatud fail, mille nimi on teksti kujul e-hääletamise aeg (ajatempel). Faili sees asub punktis 3.2 nimetatud salastatud (krüpteeritud) elektrooniline häääl ja valija elektrooniline allkiri.

Otsuse nr 92 punkt 3.2 sätestab, et elektrooniline häääl on krüpteeritud Riigikogu valimiste seaduse § 483 lõike 3 alusel hääletamiseks loodud elektrooniliste hääälte salastamise võtmega andmefail. Faili nimi algab valimiste või rahvahääletuse identifikaatoriga ja lõpeb küsimuse identifikaatoriga. Faili laiend on .ballot. Faili sees on krüpteeritud kujul punktides 3.4, 3.5, 3.6 või 3.7 nimetatud andmeelemendid vastavalt sellele, kas tegemist on Euroopa Parlamendi, Riigikogu või kohaliku omavalitsuse volikogu valimiste või rahvahääletusega.

RKVS §483 lg-t 3 ei ole olemas. Kui lähtuda rangelt otsuse nr 92 sõnastusest, siis ei vasta ükski antud e-häääl nõuetele, sest otsus nr 92 sisustab e-hääle vorminõuded sätte kaudu, mida ei ole olemas. Inimlikult on siiski arusaadav, et ilmselt on silmas peetud RKVS §48³ lg-t 3, kuid niivõrd olulises küsimuses peaksid definitsioonid olema selged ning ilma eksimusteta.

Siinse kaebuse seisukohast on oluline eelkõige asjaolu, et minu 8.06 antud e-häääl ei sisaldanud salastatud ehk krüpteeritud elektroonilist hääält. Sellest järeldub, et minu 8.06 antud e-häääl ei olnud „häääl“ seaduse mõistes. Sellest tulenevalt on minu „viimasena antud häääl“ RKVS §48¹¹ lg1 mõistes minu 3.06.2024 11:04:25 antud e-häääl. Valimiste korraldaja oleks RKVS §48¹¹ lg1 kohaselt pidanud minu 3.06.2024 11:04:25 antud e-hääle lugema, kuid ei ole seda teinud, rikkudes sellega seadust.

Hääle kehtetuks lugemine. Kui asuda siiski seisukohale, et minu „viimasena antud häääl“ RKVS §48¹¹ lg1 mõistes oli minu 8.06.2024 18:46:52 antud e-häääl, siis oli tegemist häälega, mis ei vastanud otsuse nr 92 vorminõuetele. EPVS §59¹ lg 6 sätestab, et elektrooniline häääl, mis ei sisalda kandidaadi registreerimisnumbrit või ei ole Vabariigi Valimiskomisjoni kehtestatud vormi kohane, on kehtetu.

Kui lugeda, et minu viimasena antud hääl oli 8.06 antud e-hääl, siis oleks valimiste korraldaja pidanud selle ära lugema kui kehtetu hääle. Selle asemel on valimiste korraldaja selle hääle aga üldse lugemiselt eemaldanud ning tekitanud olukorra, kus ma justkui ei olekski valimas käinud. Taoliselt hääle lugemata jätmiseks ei esine ühtegi õiguslikku alust, mistõttu on valimiste korraldaja ka selle tõlgenduse kohaselt seadust rikkunud.

Protseduuri korrektsus. Valimiste korraldaja eemaldas minu hääle lugemiselt 9.06.2024 kella 19:39 ja 19:42 vahel (VVK-le edastatud kaebuse lisa 1). Konteiner eemaldati terminalilogide järgi protseduuri käigus, mille nimetus oli „krüptogrammide korrektsuse kontroll“ (VVK-le edastatud kaebuse lisa 1). Sellist kontrolli pole EPVS §59¹ häälte lugemise raames ette nähtud.

Ainus seaduslik võimalus hääle *kehtetuks* tunnistamiseks on EPVS §59¹ lg 6 alusel häälte lugemise käigus. Häälte lugemine algas EPVS §59¹ lg1 kohaselt pärast kella 20:00. Minu antud e-hääl oli aga lugemiselt eemaldatud vähemalt veerand tundi enne seda. Sellest järeldub, et minu e-hääl ei eemaldatud lugemiselt mitte häälte lugemise käigus, vaid mingi muu protseduuri raames, mida ei ole seadusega ette nähtud.

E-hääletuse tulemuste hulgas on toodud üksainus *kehtetu hääl* (lisa 1 `invalid: "1"` failis `EP_2024.question-1.tally`), mis ilmnes alles pärast valimiskasti dekrüptimist, st minu edastatud konteinerit ei loetud kehtetuks hääleks, mida kinnitas ka RVT kinnitus minu staatuse kohta valijate nimekirjas (lisa 2).

Seega jäeti minu e-hääle konteiner EPVS §59¹ mõttes kõrvale mitte “kehtetu häälena”, vaid mingil muul seaduses ette nägemata põhjusel. Kuna RKVS §48¹¹ lg 1 nõuab aga “viimasena antud hääle” kokku lugemist, siis seaduse mõttes häälena mitte käsitletud ja seaduses ette nägemata põhjusel kõrvale jäetud konteinerit ei saa käsitleda “viimase häälena” üheski seaduse poolt piiritletud tähenduses. Seega tuleb tunnistada, et minu kui valija viimane hääl jäeti seadust eirates kokku lugemata.

Ilmselt on termin “kehtetu hääl” juba iseenesest oksüümoron, kehtetud või rikutud saavad olla sedelid, digiallkirjad, konteinerid jmt, kuid hääl on valimistel arvesse läinud tahteavaldus. Nii defineerib häält mh Ameerika Ühendriikide valimiste korraldaja välja antud autoriteetne “Glossary of Election Terminology” (viide lisa 3):

“Kehtiv märge ametlikul sedelil, mis väljendab valija tahteavaldust hääletusküsimuse või kandidaadi osas.” (Originaal: “*A valid mark on an official ballot indicating the voter’s preference for a particular candidate or ballot question.*”)

Kehtetu hääl oleks selle järgi *contradictio in adiecto*, mida tuleb tunnistada ka terminikasutuse võrdluses pabersedeliga hääletusega.

Seetõttu on eksitav seaduses loodud mulje, et e-hääletuse puhul on olemas ainult hääled, millest osad on kehtivad ja osad on kehtetud, kui tegelikkuses on ka e-hääletuse puhul tegu häälekonteinerite ja lihtteksti vormis

tahteavaldustega, mis salastamise eesmärgil krüpteeritakse (vt täpsemalt IVXV protokollide kirjeldus ptk 4 „Elektroniline hääl”).

Ent isegi sellest seaduse ilmsest puudusest mööda vaadates ja püüdes häältelugemist tõlgendada sellega maksimaalselt kooskõlas tuleb tunnistada, et valimiste korraldaja on mu hääle jätnud lugemata seadusevastaselt ning teinud seda kaebust arutanud VVK 14.06 koosoleku kinnitusel sihilikult.

Ümberlüked

VVK väidab oma otsuse punktis 6, et seaduse mõte pole lugeda kokku valija viimane hääl ja hääle seadusest lähtuv kokkulugemine oleks vastuolus hääletamise salajasuse põhimõttega:

“Vabariigi Valimiskomisjon selgitab, et seaduse mõte ei ole, et kehtetu elektroonilise hääle andmisel tuleb avada sama valija eelmine elektrooniline hääl, sest see oleks vastuolus EPVS §2 lõikes 2 sätestatud hääletamise salajasuse põhimõttega.”

Kui see VVK väide oleks tõene, siis oleks ka kõigi teiste häälte kokkulugemine vastuolus hääletamise salajasuse põhimõttega. Faktiliselt oleks valimiste korraldajal võimalik minu viimane hääl kokku lugeda valimiskastist häält mitte sisaldava konteineri eemaldamisega, mille järel rakenduks minu RKVS §48¹¹ lg 1 kohasele viimasele häälele tavapärane häältelugemise protseduur ja tarkvara täidaks oma ülesande seaduse nõuetele vastavalt.

Eelnevat kinnitab ka EPVS §59¹ lg3, kus on toodud järgmist:

(3) Enne elektrooniliste häälte lugemist riigi valimisteenistus:

1) tühistab elektroonilised hääled, mida on hääletamissedeliga hääletamisel muudetud;

1¹) jätab alles valija viimasena antud elektroonilise hääle ja jätab arvestamata varem antud elektroonilise hääle;

2) eraldab lugemisele minevad elektroonilised hääled valijate isikuandmetest.

On ilmne, et eeltoodud tegevused tuleb teha selles järjekorras, nagu need on seaduses toodud. Vastasel korral ei oleks lg3 p-i 1¹ lisatud ülamarkega „¹“, vaid oleks lisatud lihtsalt punkt 3. Kuna uus punkt on lisatud eelmiste punktide „vahele“, siis on selge, et see peaks ka ajaliselt toimuma nende protseduuride vahel. Lõige 3 p-de 1¹ ja 2 kohaselt tuleb esialgu tuvastada valija viimasena antud hääl ning alles seejärel eraldada lugemisel minevad hääled isikuandmetest. Sellest järelduvalt on ilmne, et valimiste korraldajal oli võimalik tuvastada minu viimasena antud e-hääl, sest viimasena antud hääle tuvastamine toimub enne isikuandmete eemaldamist. Ebaõige on seetõttu VVK otsuses toodud väide, nagu oleks minu viimasena antud hääle lugemine rikkunud valimiste salajasust – seaduses on selgelt toodud, et viimase hääle kontroll toimub enne häälte anonüümimist.

Kokkuvõtlikult järeldub, et VVK on kaebuse rahuldamata jätmisel eksinud nii sisuliselt kui ka kaebeõiguse asjaolusid hinnates. VVK spekulatsioonid valija võimalike motiivide üle ei saa olla häälte arvestamisel ja hääletustulemuse kindlakstegemisel asjakohased.

Lisad

1. [lisa_1_EP_2024_tulemus_final.asice](#)
2. [lisa_2_Kinnitus_Pöder-2.asice](#)
3. [Glossary of Election Terminology](#) (lk 101)